

1.3 Особливості організації вивчення освітнього компоненту «Методика навчання природничої освітньої галузі» в системі підготовки вчителя початкових класів

Яна МАКАРЕНКО

<https://doi.org/10.33989/pnpn.1140.c3975>

Виклики сучасного суспільства актуалізували необхідність підвищення якості професійної освіти, її націленість на формування особистостей майбутніх фахівців, здатних відповідати потребам розвитку українського суспільства та переосмислювати його цінності. Такий процес зумовлює не лише підвищення якості підготовки здобувачів освіти, але й вимагає глибоких змін у змісті, методах і технологіях навчання. Сучасна професійна освіта має сприяти становленню конкурентоспроможного, мобільного, креативного фахівця, який володіє критичним мисленням, комунікативними навичками, здатністю до саморозвитку та навчання впродовж життя. Зміна освітніх орієнтирів передбачає створення інноваційного, творчого освітнього середовища, що стимулює ініціативність, самостійність і відповідальність здобувачів освіти. Важливо, щоб освітній процес був спрямований не лише на засвоєння професійних знань і вмінь, а й на формування ціннісних орієнтацій, розвитку суб'єктності, соціальної активності, громадянської позиції, патріотизму та готовності до свідомої участі в розбудові демократичної держави. Саме таке поєднання професійної компетентності та духовно-моральних якостей є запорукою формування нової генерації фахівців, здатних діяти в умовах глобальних змін і суспільних викликів.

Саме тому ключового значення набуває удосконалення професійної підготовки майбутніх педагогів, адже саме вони покликані формувати світогляд, цінності та громадянську свідомість підростаючого покоління. У цьому контексті важливо не лише забезпечити високий рівень теоретичної підготовки, а й створити умови для розвитку педагогічного мислення, творчості та здатності впроваджувати інноваційні освітні підходи в практику. Особливого значення у цьому контексті набуває такий освітній компонент підготовки майбутніх

фахівців спеціальності АЗ «Початкова освіта» як «Методика навчання природничої освітньої галузі».

Сьогодні учитель початкових класів повинен бути не лише носієм ґрунтовних знань, а й володіти здатністю до творчого їх застосування, демонструвати гнучкість мислення, ініціативність, готовність до змін і впровадження педагогічних інновацій. У зв'язку з цим методика навчання природничої освітньої галузі розглядається не тільки як інструмент оволодіння змістом навчальних дисциплін, а й як засіб формування цілісної системи професійних компетентностей майбутнього педагога.

Саме діяльнісний підхід до викладання методики навчання природничої освітньої галузі виступає ефективним інструментом, що поєднує теоретичну та практичну складові підготовки студентів, забезпечує цілісне бачення навчального процесу та сприяє формуванню готовності майбутніх учителів до роботи в умовах Нової української школи.

Аналіз наукових джерел свідчить про зростаючий інтерес дослідників до проблеми підготовки майбутніх учителів початкових класів. Цю проблему у своїх працях розглядали В. Бондар, Н. Бібік, А. Бистрюкова, М. Вашуленко, С. Єрмакова, О. Івлієва, Н. Казакова, Л. Кекух, Н. Кичук, Л. Красюк, О. Мельник, В. Паскар, С. Ратовська, І. Титаренко, Л. Хоружа та багато інших.

Особливе значення для нашого дослідження має методика навчання природничої освітньої галузі в початковій школі, яку розкривали Т. Байбара, Г. Білецька, Н. Казанішена, Т. Гільберг, С. Тарнавська, З. Хитра, Н. Павич, Т. Ситнік, Т. Філімонова, Т. Неведомова, К. Шевчук та інші.

Попри значну увагу дослідників до проблеми професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів, питання організації та методичного забезпечення викладання освітнього компоненту «Методика навчання природничої освітньої галузі» досі не отримало належного висвітлення. У зв'язку з цим мета дослідження полягає у розкритті особливостей організації вивчення зазначеної дисципліни в системі підготовки здобувачів першого

(бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності АЗ Початкова освіта Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Зміст освітнього компоненту має узгоджуватися з вимогами до результатів навчання чинних освітньо-професійних програм, враховувати потреби здобувачів вищої освіти та запити ринку праці. Водночас, відповідно до Законів України «Про освіту» та «Про вищу освіту», заклади вищої освіти мають право самостійно визначати структуру й зміст навчально-методичного забезпечення освітнього процесу за умови дотримання вимог чинного законодавства.

Організація процесу викладання дисципліни «Методика навчання природничої освітньої галузі» здійснюється відповідно до Положення про навчально-методичне забезпечення навчальних дисциплін у Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка [6], яке визначає комплексний і системний підхід до забезпечення освітнього процесу методичними, інформаційно-довідковими, контрольними та іншими матеріалами. До складу навчально-методичного забезпечення методики навчання природничої освітньої галузі входять: робоча програма, силабус, конспекти лекцій, методичні рекомендації (вказівки) для проведення практичних занять і виконання самостійної роботи студентів, а також матеріали для контролю їх предметних та загальних компетентностей (тести для поточного та модульного контролю, питання до семестрового контролю, комплексна або ректорська контрольна робота).

Робоча програма та силабус навчальної дисципліни «Методика навчання природничої освітньої галузі» [7, 8], укладені відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів, розроблені на кафедрі початкової освіти та затверджені вченою радою факультету педагогічної і мистецької освіти.

Мета викладання навчальної дисципліни – розширити у майбутніх учителів початкової освіти необхідні теоретичні знання, практичні уміння та навички для організації навчального процесу з природничої освітньої галузі, що сприятиме формуванню природничої компетентності молодших школярів відповідно до сучасних освітніх вимог.

Очікувані результати навчання з дисципліни:

- 1) уміння застосовувати професійно орієнтовані природничо-наукові знання, а також практичні вміння й навички, що становлять теоретичну основу для формування змісту природничої освітньої галузі початкової освіти;
- 2) здатність проєктувати освітні осередки, спрямовані на навчання, виховання та розвиток учнів початкової школи;
- 3) організувати та реалізувати освітній процес з урахуванням вікових і індивідуальних особливостей молодших школярів, сприяти розвитку їхньої пізнавальної активності та формуванню навчальної мотивації;
- 4) здатність добирати ефективні форми, методи, технології та засоби для формування ключових і предметних компетентностей учнів початкової школи згідно з вимогами Державного стандарту початкової освіти;
- 5) уміння проводити моніторинг якості освітнього процесу в початковій школі із застосуванням теоретичних, емпіричних та статистичних методів психолого-педагогічних досліджень;
- 6) уміння впроваджувати інновації в освітній процес початкової школи;
- 7) оволодіння базовими знаннями із загальної та прикладної екології, засвоєння принципів раціонального природокористування й охорони довкілля, усвідомлення соціальних та екологічних наслідків професійної діяльності, а також уміння планувати та реалізувати природоохоронні заходи;
- 8) застосовувати в освітньому процесі різноманітні методи формувального, поточного та підсумкового оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи.

Освітній компонент «Методика навчання природничої освітньої галузі» є обов'язковою складовою підготовки майбутніх учителів початкових класів. На його вивчення відводиться 120 годин / 4 кредити ECTS. Формою підсумкового контролю є іспит.

Опис навчальної дисципліни наводимо у табл. 1.2

Таблиця 1.2

Найменування показників	Характеристика програми	
	денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів ЄКТС – 4	Обов'язкова	
	Рік підготовки	
	2	2
Загальна кількість годин – 120	Лекції	
	16	4
	Практичні	
	20	8
	Самостійна робота	
	84	108
	Вид підсумкового контролю: екзамен	
Мова навчання	українська	

У табл. 1.3 подано структуру навчальної дисципліни з переліком тем та розподілом годин.

Таблиця 1.3

Назви тем	Кількість годин		
	Лекції	Практ/ Лабора- торні заняття	Самост. робота
Тема 1. Методика навчання природничої освітньої галузі як педагогічна наука.	2	2	5
Тема 2. Основні історичні етапи становлення методики навчання природничої освітньої галузі в початкових класах.	-	-	5
Тема 3. Зміст природничої освітньої галузі в початкових класах.	2	2	5
Разом за модуль	4	4	15
Тема 4. Методика формування природничих уявлень, понять та умінь у процесі навчання природознавства в початковій школі.	2	2	5
Тема 5. Засоби навчання природничої освітньої галузі.	2	2	5
Тема 6. Загальна характеристика методів навчання природничої освітньої галузі.	2	2	5
Тема 7. Форми організації процесу навчання природничої освітньої галузі.	2	4	5
Тема 8. Позаурочна та позакласна робота з природничої освітньої галузі у початковій школі.	2	2	7
Тема 9. Контроль та оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи із природничої освітньої галузі.	2	2	7
Тема 10. Матеріальна база природничої освітньої галузі в початковій школі.	-	2	5
Разом за модуль	12	14	39
Підготовка до екзамену			30
Усього годин	16	20	84

Зміст дисципліни «Методика навчання природничої освітньої галузі» передбачає розгляд основних питань курсу з позицій класичної методики природознавства та застосування освітніх підходів, що використовуються у сучасній педагогічній науці.

Обґрунтовуючи методичні засади викладання освітнього компоненту «Методика навчання природничої освітньої галузі», акцентується увага на особливостях різних форм аудиторної роботи (лекції та практичні заняття), специфіці організації самостійної діяльності студентів, а також на підходах до проведення контролю й критеріях оцінювання результатів їхньої навчальної діяльності.

Провідною формою організації навчального процесу з методики навчання природничої освітньої галузі є лекція, яка призначена для засвоєння теоретичного матеріалу. Темі курсу лекцій зазначено у розділі «Програма навчальної дисципліни» силабусу чи робочої програми.

Під час підготовки до лекції викладачем враховуються наявні основні, додаткові та електронні навчально-методичні ресурси, такі як нормативні документи, підручники, навчальні посібники, профільні монографії, статті, методичні рекомендації та наочні засоби, які студенти можуть використовувати під час своєї самостійної роботи.

Структура лекції зазвичай включає:

- вступ, який вводить у сутність проблеми та налаштовує студентів на активне сприйняття матеріалу;
- основну частину, де розкривається зміст теми, пояснюються ключові поняття й положення;
- підсумки та рекомендації, що узагальнюють вивчене та спрямовують подальшу роботу студентів.

Лекція формує у студентів цілісне уявлення про зміст і завдання природничої освітньої галузі початкової школи, знайомить із сучасними досягненнями та педагогічними інноваціями, розкриває ефективні шляхи організації пізнавальної діяльності молодших школярів. Вона демонструє прикладне значення дисципліни, аналізує спірні та дискусійні моменти, дає оцінку помилковим теоріям і розвиває у студентів здатність до критичного мислення.

Лекція з методики навчання природничої освітньої галузі не лише інформує, а й стимулює пізнавальну активність майбутніх учителів початкових класів, спонукає їх до самостійного опрацювання матеріалу та наукового пошуку у межах тої чи іншої змістової лінії. Поєднання словесних та наочних (демонстрації, ілюстрації) методів створюють умови для розвитку наукового мислення студентів [3].

У процесі викладу матеріалу викладач встановлює контакт з аудиторією, керує пізнавальною діяльністю студентів, формує уявлення про логіку й структуру змісту теми та водночас здійснює рефлексію власної педагогічної діяльності.

Відповідно до наведених у таблиці 1.3 тем, зміст лекцій включає такі питання:

Тема 1. Методика навчання природничої освітньої галузі як галузь педагогічної науки. Її предмет, завдання та методи дослідження. Структура методичної системи викладання природничої освітньої галузі. Методи наукового дослідження в методиці навчання природничої освітньої галузі. Роль природничої освітньої галузі в концепції національної школи. Основні напрями розвитку методики навчання природничої освітньої галузі в початкових класах.

Тема 2. Основні історичні етапи формування методики навчання природничої освітньої галузі в початкових класах. Історія становлення методики викладання природознавства в початковій школі. Виділення природознавства як окремого навчального предмета. Перший підручник з природознавства. Етапи розвитку методики викладання природознавства та її відображення у наукових працях провідних методистів. Сучасний стан розвитку методики навчання природничої освітньої галузі.

Тема 3. Зміст природничої освітньої галузі в початковій школі. Роль природничої освітньої галузі у формуванні Державного стандарту початкової освіти. Особливості принципів розробки програм природничої освітньої галузі. Аналіз змісту та структури навчальних програм природничої освітньої галузі для початкових класів. Структура інтегрованого курсу «Я досліджую світ» для 1–4

класів. Огляд та характеристика підручників, що використовуються для реалізації змісту природничої освітньої галузі в початковій школі.

Тема 4. Педагогічні цілі природничої освітньої галузі для молодших школярів. Знання з природничої освітньої галузі та методика їх організації і засвоєння. Форми оволодіння знаннями учнів: факти, уявлення, поняття, оцінні та методологічні знання і їхня сутність. Сприймання, уявлення і поняття та методика їх формування. Система понять природничої освітньої галузі в інтегрованому курсі «Я досліджую світ». Методика розвитку умінь у процесі навчання природознавства. Використання системи пізнавальних завдань для формування природничих знань у молодших школярів.

Тема 5. Засоби навчання природничої освітньої галузі. Використання принципу наочності при реалізації змісту природничої освітньої галузі в початковій школі. Загальна характеристика навчальних наочних матеріалів. Класифікація засобів наочності для природничої освітньої галузі в початковій школі, їх опис та методика застосування на уроці. Основні вимоги до засобів наочності, що застосовуються на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Підручники та зошити з друкованою основою курсу «Я досліджую світ» та їх структура. Дидактичні рекомендації щодо методики роботи з цими навчальними матеріалами під час викладання природничої освітньої галузі.

Тема 6. Загальна характеристика методів навчання природничої освітньої галузі. Дидактична сутність методів навчання. Класифікація методів навчання природничої освітньої галузі. Основні характеристики методів навчання природознавства: сутність, структура, види та вимоги до їх застосування в процесі навчання. Вибір та ефективне використання методів навчання природничої освітньої галузі з урахуванням вимог Нової української школи.

Тема 7. Форми організації процесу навчання природничої освітньої галузі. Урок як основна форма організації навчання природничої освітньої галузі. Макро- та мікροструктура уроків з природничої освітньої галузі. Основні типи уроків: комбінований урок, предметні уроки, урок-екскурсія, узагальнюючий урок, нестандартний урок, інтегрований урок. Методика організації та

проведення занять інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у контексті реалізації природничої освітньої галузі. Методика проведення ранкових зустрічей на основі метеорологічних і фенологічних спостережень, а також спостережень за працею людей. Самостійна робота учнів у процесі навчання природничої освітньої галузі.

Тема 8. Позаурочна та позакласна робота з природничої освітньої галузі у початковій школі. Цілі та зміст позаурочної роботи, її основні види. Організація домашніх завдань для учнів. Зміст та форми позакласної роботи: групова, масова, індивідуальна. Моделювання окремих фрагментів позакласних заходів у початковій школі в контексті реалізації природничої освітньої галузі. Підбір дитячої та популярної літератури для використання на уроках природознавства.

Тема 9. Контроль та оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи із природничої освітньої галузі. Критерії та рівні оцінювання навчальних досягнень учнів 1–4 класів у курсі «Я досліджую світ» (природнича освітня галузь). Очікувані результати навчання відповідно до Типових освітніх програм під керівництвом Р. Б. Шияна та О. Я. Савченко для 1–4 класів. Особливості оцінювання учнів початкової школи: 1–2 класи та 3–4 класи. Сучасні підходи до формувального та підсумкового оцінювання знань з природничої освітньої галузі.

Тема 10. Матеріальна база природничої освітньої галузі в початковій школі. Куток живої природи: організація, обладнання та добір об'єктів, умови їх утримання. Красзнавчий куточок: дидактичні вимоги до змісту, оформлення та використання у процесі навчання природничої освітньої галузі. Навчально-дослідна ділянка: особливості планування території та підбір рослин. Географічний майданчик: обладнання для початкових класів. Освітні, розвивальні та виховні цілі, зміст, методи та форми організації діяльності молодших школярів у природничих навчальних осередках [4].

У курсі «Методика навчання природничої освітньої галузі» застосовуються різні типи лекцій, вибір яких зумовлений як змістовою специфікою тем, так і дидактичними завданнями підготовки майбутніх учителів

початкових класів. Так, вступна лекція проводиться при опрацюванні теми «Методика навчання природничої освітньої галузі як педагогічна наука», оскільки саме на цьому етапі важливо окреслити предмет, завдання та методи дослідження методики, а також визначити місце дисципліни у професійній підготовці педагога.

Тематичні лекції є основною формою подання матеріалу при вивченні більшості тем, зокрема тем «Основні історичні етапи формування методики навчання природничої освітньої галузі в початкових класах», «Загальна характеристика методів навчання природничої освітньої галузі», де системно розкриваються ключові положення та поняття.

Оглядова лекції доречна при опрацюванні теми «Зміст природничої освітньої галузі в початкових класах», а також під час завершення окремих модулів, коли потрібно узагальнити матеріал, виявити міжпредметні зв'язки та продемонструвати інтегративний характер природничої освіти.

Підсумкові лекції проводяться після завершення вивчення великих змістових блоків, зокрема у зв'язку з темою «Контроль та оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи із природничої освітньої галузі», коли необхідно узагальнити результати, підвести підсумки і забезпечити підготовку студентів до екзамену.

Поряд із традиційними активно використовуються нетрадиційні види лекцій, що підсилюють дослідницький та практико-орієнтований характер навчання. Так, проблемна лекція актуальна при вивченні теми «Загальна характеристика методів навчання природничої освітньої галузі», на якій студенти розглядають дискусійні питання щодо вибору методів і підходів до організації процесу навчання з природничої освітньої галузі у початковій школі. Лекція-візуалізація ефективна під час опрацювання теми «Засоби навчання природничої освітньої галузі», оскільки дозволяє продемонструвати навчальні посібники (плакати, карти, моделі), натуральні об'єкти (колекції мінералів, гербарії) та мультимедійні ресурси. Лекція з наперед підготовленими помилками проводиться у процесі опрацювання теми «Форми організації процесу навчання

природничої освітньої галузі», яка забезпечує формування у студентів уміння критично аналізувати урок, позаурочну, позакласну форми роботи з природничої освітньої галузі в початковій ланці освіти.

Таким чином, система лекцій у методиці навчання природничої освітньої галузі поєднує традиційні та інноваційні форми, що забезпечує як ґрунтовне формування предметних компетентностей майбутніх фахівців й, водночас, створює умови для формування soft skills, які є ключовими у професійній діяльності сучасного вчителя: уміння ефективно комунікувати, працювати в команді, організовувати власний час і навчальний процес учнів, використовувати цифрові інструменти та шукати нестандартні рішення. Завдяки такому підходу лекційна діяльність перетворюється на комплексний освітній простір, де студенти здобувають не лише фахові знання, а й універсальні навички, необхідні для успішної реалізації в освітній практиці.

Для наочності та кращого засвоєння теоретичного матеріалу в процесі викладання активно застосовуються різноманітні мультимедійні компоненти, у тому числі відео, презентації, фотографії, таблиці, схеми, інтерактивні карти та анімації. Такі засоби дозволяють зробити інформацію більш доступною, емоційно забарвленою та такою, що легше запам'ятовується студентами.

Варто зазначити, що розробка мультимедійної лекції є досить тривалим і багатоступеневим процесом, адже потребує від викладача не лише ретельного підбору навчального змісту, а й критичного відбору якісного ілюстративного матеріалу, його адаптації до пізнавальних особливостей студентської аудиторії, а також продуманого логічного структурування подачі інформації. До того ж важливим завданням є дотримання балансу між текстовим і візуальним наповненням, уникнення перевантаження презентаційним матеріалом та забезпечення інтерактивності, що стимулює активну взаємодію здобувачів освіти із навчальним контентом. Саме завдяки цьому лекція набуває сучасного характеру, а освітній процес стає більш динамічним, цікавим і результативним.

Наразі в умовах змішаного навчання здобувачів освіти активно впроваджуються технології дистанційного навчання, зокрема, розроблено дистанційні курси із використанням платформ Google Classroom та Moodle.

У системі підготовки вчителів початкових класів особливе значення мають практична підготовка. Так, практичні заняття допомагають комплексно розв'язати такі завдання: поглибити та уточнити знання, здобуті на лекціях і під час самостійної роботи; сформувати інтелектуальні навички планування, аналізу та узагальнення, а також опанувати організацію професійної педагогічної діяльності; набути та вдосконалити вміння працювати з нормативними документами, інструктивними матеріалами та довідниками; навчитися планувати навчально-виховну роботу з природничої освітньої галузі, складати й аналізувати конспекти та плани уроків; накопичити первинний досвід організації освітнього процесу в початковій школі; оволодіти базовими навичками проведення дослідів і спостережень; набути початкових умінь науково-дослідницької діяльності.

Мета, завдання, зміст практичних занять з дисципліни «Методика навчання природничої освітньої галузі» визначається її специфікою, що зумовлюється характерною для неї виразною практичною спрямованістю.

З метою забезпечення ґрунтовного опанування змісту навчальної дисципліни «Методика навчання природничої освітньої галузі» розробляються спеціальні методичні вказівки до практичних занять, які виступають важливим навчально-методичним інструментом. Вони містять чітко сформульовані дидактичні цілі кожної теми, що орієнтують студентів на ключові результати навчання, а також запитання для обговорення, спрямовані на розвиток уміння аналізувати, порівнювати та робити висновки. До кожного практичного заняття додається список рекомендованої літератури, сучасних науково-методичних джерел та додаткових ресурсів, що дозволяє здобувачам освіти розширювати коло знань і знаходити різні підходи до вирішення професійних завдань. Важливою складовою методичних вказівок є методичні рекомендації й поради, які допомагають студентам організувати навчальну діяльність, ефективно

поєднувати теоретичний матеріал із практичною роботою, готуватися до дискусій і виконувати завдання різного рівня складності. Завдяки цьому створюються умови не лише для систематичного засвоєння знань, а й для розвитку критичного мислення, навичок аргументованого висловлювання, вміння працювати з інформацією, застосовувати її у змодельованих педагогічних ситуаціях. Таким чином, методичні вказівки відіграють роль своєрідного «провідника» у навчальному процесі, забезпечуючи його структурованість, послідовність та практичну спрямованість, що в цілому сприяє формуванню високого рівня професійної компетентності майбутніх учителів.

Структура проведення практичних занять зазвичай включає такі етапи:

- повідомлення теми та мети заняття;
- актуалізація необхідних теоретичних знань для раціональної роботи з обладнанням, організації експерименту чи іншої практичної діяльності;
- інструктаж з техніки безпеки (за потреби);
- ознайомлення із методами фіксації отриманих результатів;
- безпосереднє проведення експериментів або виконання практичних завдань;
- формування висновків за результатами роботи.

Під час практичних занять активно застосовуються різноманітні методи, спрямовані на активізацію навчально-пізнавальної діяльності студентів: інтерактивні вправи та дискусії для розвитку комунікативних навичок, частково-пошукові та проблемні завдання для формування критичного мислення, дослідницькі роботи та лабораторні дослідження для розвитку вміння аналізувати та робити висновки, а також проєктні технології, що дають можливість моделювати реальні педагогічні ситуації [1]. Такий підхід дозволяє студентам не лише опанувати теоретичний матеріал, а й практично відпрацювати методи навчання, планувати уроки, організовувати групову роботу, обговорювати результати досліджень і застосовувати отримані знання у змодельованих освітніх ситуаціях. Завдяки цьому майбутні педагоги формують професійні компетентності, здатність гнучко підбирати методи і прийоми навчання

відповідно до змісту та потреб молодших школярів і розвивають навички ефективної педагогічної практики.

Залежно від характеру завдань, наявного обладнання та матеріалів на практичних заняттях застосовуються різні форми організації роботи студентів: фронтальна, групова та індивідуальна. При фронтальній формі всі студенти одночасно виконують одне й те ж завдання. Групова форма передбачає спільне виконання завдання у парах. Найчастіше використовується індивідуальна форма, яка дозволяє студентам працювати самостійно та опановувати матеріал у власному темпі.

У процесі викладання методики навчання природничої освітньої галузі особливе місце займає лабораторія Інноваційних освітніх рішень кафедри початкової освіти (рис. 1.1).

Дослідницький осередок лабораторії являє собою сучасний освітньо-практичний простір, який поєднує елементи живої природи, наочні посібники та спеціальне обладнання для проведення дослідів і спостережень (рис. 1.2–1.4). Завдяки декоративному акваріуму, флораріумам, глобусу, макетам та картографічним матеріалам студенти мають можливість безпосередньо ознайомлюватися з різними природними об'єктами й явищами, а використання мікроскопа, лупи, термометра та інших приладів забезпечує умови для формування практичних умінь і навичок. Мета комплексу полягає в інтеграції теоретичних знань і практичної діяльності, створенні атмосфери дослідницького пошуку й мотивації майбутніх учителів початкової школи до творчого опанування методикою викладання природничої освітньої галузі [8].

Матеріальні ресурси лабораторії забезпечують студентів необхідними матеріалами та технологічними інструментами. Використання лабораторії дозволяє відпрацьовувати різні методи навчання, проводити експерименти, здійснювати спостереження та аналіз результатів, а також активно взаємодіяти у групових та індивідуальних проєктних завданнях. Такий підхід сприяє вдосконаленню власних педагогічних умінь, розвитку практичних навичок, формуванню професійних компетентностей та критичного мислення, а також

допомагає студентам ефективно поєднувати теоретичні знання з практичним досвідом педагогічної діяльності.

Рис. 1.1 Лабораторія «Інноваційних освітніх рішень» кафедри початкової освіти (фото).

Рис. 1.2 Куточок живої природи (осіння експозиція) (фото).

Рис. 1.3 Куточок живої природи (лабораторне дослідження «Вирощування печериць в домашніх умовах») (фото).

Рис. 1.4 Куточок живої природи (весняна експозиція) (фото).

Так, для опанування теми «Методика навчання природничої освітньої галузі як педагогічна наука» студенти працюють у мікрогрупах над складанням інтелект-карт (mind-map), включаючи такі її гілки, як предмет, завдання, об'єкт, методи дослідження та зв'язки з іншими науками. Крім того, застосовується індивідуальна робота за картками із завданнями, що дозволяє опанувати методики дослідження актуальних проблем природничої освіти, розвивати

навички планування науково-дослідницької роботи, аналізу даних і самостійного формулювання теми дослідження, мети, гіпотези та методів дослідження.

При вивченні теми «Основні історичні етапи становлення методики навчання природничої освітньої галузі в початкових класах» студенти знайомляться з ключовими педагогічними концепціями та досягненнями учених-методистів та вчителів практиків. Практичне завдання полягає у складанні таблиці наступності наукових ідей, де зазначають історичний період, ім'я та прізвище науковця та його внесок у розвиток методики природничої освіти, що сприяє глибшому розумінню еволюції педагогічної думки та формуванню цілісного уявлення про історичні підвалини сучасних методичних практик.

Опанування теми «Зміст природничої освітньої галузі в початкових класах» передбачає детальний аналіз чинних Типових навчальних програм, зокрема «Я досліджую світ» (ред. О. Савченко) та «Я досліджую світ (природнича освітня галузь)» (ред. Р. Шиян). Студенти досліджують природничу складову підручника «Я досліджую світ» (клас на вибір) та відповідного зошита з друкованою основою. Додатково вони визначають особливості реалізації природничого змісту відповідно до Державного стандарту початкової освіти та Типових навчальних програм, оцінюючи перелік тем, очікувані результати навчання, види діяльності, що сприяють розвитку дослідницьких умінь учнів, інтеграцію з іншими освітніми галузями та форми організації навчальної діяльності, включаючи роботу в парах, групах, індивідуально, ігрові та дослідницькі ситуації. Такий підхід допомагає майбутнім учителям систематизувати знання про природничу освіту та засвоїти методичні принципи її ефективного викладання.

Ознайомлення з темою «Методика формування природничих уявлень, понять та умінь у процесі навчання природознавства в початковій школі» включає аналіз програми курсу «Я досліджую світ» та підручника обраного класу. Практична робота передбачає виписування уявлень і понять для кожної

змістової лінії природничої складової, розкриття їх змісту з урахуванням вікових особливостей учнів та логіки поступового формування протягом 1–4 класів.

Крім того, студенти визначають загальні та поодинокі природничі поняття у межах кожного розділу та складають логічні схеми предметного змісту обраної теми. Додатково передбачено розробку системи 4–5 пізнавальних завдань для обраної теми, що сприяють поступовому засвоєнню природничих знань, із коротким описом методичних рекомендацій. Такий підхід допомагає майбутнім учителям ефективно формувати природничі уявлення і поняття у молодших школярів та планувати навчальний процес з урахуванням вікових особливостей учнів.

Вивчення теми «Засоби навчання природничої освітньої галузі» передбачає вивчення наочних матеріалів, які застосовуються на уроках курсу «Я досліджую світ», аналіз їхніх типів, призначення та ефективності застосування для формування природничих знань у учнів. Практичні завдання включають створення макету або наочного посібника (плакат, лепбук, модель) для демонстрації природничого явища або процесу, що вивчається на уроці. До того ж студенти розробляють методичні рекомендації щодо використання створеного посібника під час уроку, забезпечуючи його практичну цінність для формування знань учнів.

Окрім цього, студенти створюють презентацію як засіб наочності для проведення уроку з природничої освітньої галузі у початковій школі, що допомагає майбутнім учителям ефективно застосовувати наочні та інтерактивні засоби для розвитку природничих знань і дослідницьких умінь учнів.

Розгляд теми «Загальна характеристика методів навчання природничої освітньої галузі» передбачає аналіз основних методів навчання, які застосовуються під час викладання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у початковій школі. Студенти розробляють приклади різних видів бесід – вступної, супровідної, заключної та контрольної, а також розповідей: опису, пояснення та доповнення, які доцільно використовувати на різних етапах уроку для активізації пізнавальної діяльності учнів. Практична робота включає розробку методики

проведення дослідів або практичних завдань, передбачених навчальною програмою курсу для 1–4 класів. Крім того, студенти створюють пам'ятки для учнів щодо виконання навчальних проєктів у природничій освітній галузі, що допомагає систематизувати знання, сприяє формуванню дослідницьких умінь і забезпечує ефективну організацію навчального процесу.

Тема практичного заняття «Форми організації процесу навчання природничої освітньої галузі» охоплює ознайомлення з різними типами уроків, видами навчальної діяльності та організаційними моделями, що забезпечують ефективність інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Його зміст включає аналіз навчально-методичної літератури та педагогічної періодики, розгляд структури й особливостей конспектів уроків для 1–4 класів, з'ясування специфіки використання методів, прийомів та інтеграційних форм роботи в початковій школі. У практичній частині студенти виконують низку завдань: складають план-конспект комбінованого уроку з природничої освітньої галузі із доббором засобів наочності та творчих завдань, визначають тематику предметних і інтегрованих уроків, розробляють план проведення природничої екскурсії з урахуванням мети, маршруту, об'єктів спостереження та організації практичних робіт учнів. Також передбачається опрацювання методики застосування групових та індивідуальних форм навчання, поєднання урочної та позаурочної діяльності, що сприяє розвитку пізнавальної активності школярів. Таким чином, опрацювання даної теми формує у майбутніх педагогів цілісне уявлення про форми організації навчального процесу, розвиває вміння творчо планувати освітню діяльність, забезпечує готовність до ефективного використання різних організаційних форм з метою підвищення результативності навчання та його пізнавальної цінності для учнів.

У процесі опрацювання теми «Позаурочна та позакласна робота з природничої освітньої галузі у початковій школі» студенти знайомляться з різноманітними формами позакласної діяльності з природознавства. Практична складова теми передбачає створення студентами індивідуальних завдань для учнів, розробку планів роботи природничого гуртка, підготовку сценаріїв

позакласних заходів та проєктів, а також добір методичних рекомендацій щодо їх реалізації. Особлива увага приділяється формуванню у студентів здатності диференціювати завдання за рівнем складності та інтересами учнів, планувати активності, що поєднують теоретичні знання з практичними спостереженнями та дослідженнями в природі, а також використовувати різноманітні наочні й цифрові матеріали для підвищення ефективності навчання. Опрацювання теми формує у майбутніх педагогів вміння організовувати різнопланову позаурочну діяльність, забезпечувати її інтеграцію з навчальною програмою та враховувати вікові та індивідуальні особливості учнів. Студенти набувають практичних навичок планування, організації та оцінювання позакласної роботи, розробки критеріїв успішності виконання завдань і контролю досягнутих результатів.

У межах теми «Контроль та оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи із природничої освітньої галузі» студенти опановують різні форми оцінювання навчальних досягнень у природничій освітній галузі, зокрема фронтальне та індивідуальне опитування, тестування, проведення диктантів і роботу з портфоліо, а також знайомляться з можливостями застосування сучасних цифрових платформ для оцінювання. Її практична складова теми передбачає розробку запитань для фронтального та індивідуального опитування з обраної теми, складання змісту природничого диктанту та тестових завдань із урахуванням вікових особливостей учнів, а також продумування способів їх впровадження в онлайн-середовищі. Крім того, студенти аналізують готові фрагменти уроків, визначають наявні елементи формуального оцінювання, підбирають додаткові методики та розробляють цілі й критерії оцінювання для них. Значна увага приділяється створенню макету портфоліо, який дозволяє систематизувати результати навчальної діяльності учнів, забезпечує індивідуалізацію оцінювання та стимулює розвиток пізнавальної активності й відповідальності за власні досягнення. Опрацювання теми формує у студентів компетентність у застосуванні різних методів контролю та оцінювання, вміння об'єктивно аналізувати результати навчання та інтегрувати традиційні та сучасні технології оцінювання в освітній процес.

Тема «Матеріальна база природничої освітньої галузі в початковій школі» охоплює вивчення студентами організаційних і методичних аспектів використання навчально-матеріальних об'єктів у курсі «Я досліджую світ» для 1–4 класів. Студенти аналізують, які теми доцільно вивчати за допомогою краєзнавчого куточка, куточка живої природи, географічного майданчика та навчально-дослідної ділянки, розглядають їх структуру, зміст, основні складові та призначення, а також визначають форми організації навчальної діяльності: спостереження, досліді, практичні роботи. На основі проведеного аналізу формуються опорно-тематичні карти та створюються моделі або макети об'єктів у матеріальній чи графічній формі з пояснювальними записками. Окрема увага приділяється розробці тематичних напрямів оформлення краєзнавчого куточка, добору експонатів, ілюстрацій та інформаційних матеріалів, що допомагають учням пізнати рідний край і ефективно інтегрувати навчальний матеріал з локальними особливостями. Вивчення теми формує у студентів здатність ефективно використовувати навчально-матеріальні об'єкти для організації пізнавальної та дослідницької діяльності учнів, розвиває навички моделювання навчального простору, планування практичних завдань і спостережень, а також сприяє формуванню професійної компетентності щодо інтеграції краєзнавчого та природничого досвіду у навчальний процес початкової школи.

Вивчення методики навчання природничої освітньої галузі включає організацію самостійної роботи студентів, оскільки вона є ключовим чинником формування фахових компетентностей. Самостійна робота розглядається як цілеспрямована інтелектуально-пізнавальна активність, що виконується студентами без постійного супроводу викладача. Її основними завданнями є: опрацювання й закріплення теоретичного матеріалу, розвиток практичних умінь і навичок, формування вміння планувати власний час, здійснювати самоконтроль та об'єктивно оцінювати результати своєї діяльності. У процесі самостійної роботи здобувачі освіти вчаться визначати рівень власних знань, виявляти прогалини та знаходити шляхи їх подолання [2].

Серед основних переваг організації самостійної роботи студентів з дисципліни «Методика навчання природничої освітньої галузі» варто виокремити її здатність забезпечувати індивідуалізацію освітнього процесу. Це означає, що кожен здобувач освіти має можливість обирати власний темп навчання, визначати оптимальні методи опрацювання матеріалу та добирати найбільш зручні джерела й ресурси для досягнення поставлених цілей. Такий підхід не лише сприяє підвищенню рівня самостійності й відповідальності студентів за результати навчання, а й дозволяє враховувати їхні індивідуальні освітні потреби та інтереси.

Важливо підкреслити, що самостійна робота студентів у процесі вивчення методики є дієвим засобом формування дослідницьких умінь, розвитку критичного й творчого мислення, а також здатності до рефлексії, самокорекції та прийняття зважених рішень у різних навчальних і професійних ситуаціях. Вона виступає базою для розвитку таких особистісних якостей, як ініціативність, організованість, дисциплінованість, здатність до аналізу та узагальнення інформації.

Зміст самостійної роботи студентів з навчальної дисципліни визначається робочою навчальною програмою, комплексом навчально-методичних матеріалів (підручники, навчальні і методичні посібники, конспекти лекцій, збірники завдань, комплекти індивідуальних семестрових робіт, практикуми, комп'ютерні навчальні програми та методичних рекомендацій щодо організації самостійної роботи), завданнями та вказівками викладача.

Самостійна робота з методики навчання природничої освітньої галузі охоплює широкий спектр завдань. Передусім студенти опрацьовують публікації вчених у фахових педагогічних виданнях, що дозволяє їм ознайомитися з сучасними науковими підходами та практичними напрацюваннями у сфері методики викладання природничих дисциплін. Окремі завдання спрямовані на аналіз історичних ідей у розвитку методики та визначення їхнього впливу на сучасну природничу освіту, зокрема у межах інтегрованого курсу «Я досліджую

світ». Важливою складовою є також складання здобувачами освіти тез та есе, добір літературних джерел тощо.

Особлива увага приділяється роботі з методичною літературою, у якій представлено напрацювання досвіду вчителів-практиків (конспекти та фрагменти уроків, розробки завдань до окремих тем змістових ліній природничої освітньої галузі) з формування у молодших школярів природничих уявлень та понять. У процесі опрацювання цих матеріалів студенти вчать визначати умови, що забезпечують ефективність навчального процесу, здійснювати аналіз методів і прийомів, а також зіставляти їх результативність. Така робота сприяє розвитку здатності критично оцінювати педагогічні практики та свідомо добирати оптимальні технології для організації уроків у початковій школі.

Важливим напрямом у самостійній роботі студентів є виконання ними практико-орієнтованих завдань. Сюди належить аналіз відео записів уроків інтегрованого курсу «Я досліджую світ», моделювання власних занять, створення кейсів уроків і методичних пам'яток. Такі завдання сприяють розвитку творчості студентів, умінню поєднувати теоретичні знання з реаліями практичної педагогічної діяльності.

У контексті сучасних освітніх трансформацій, зумовлених процесами цифровізації, особливої актуальності набуває використання студентами під час самостійної роботи з методики навчання природничої освітньої галузі електронних освітніх ресурсів, онлайн-платформ, віртуальних бібліотек і різноманітних цифрових інструментів. Так, студенти переглядають вебінари, онлайн-курси, працюють на електронних освітніх платформах («Всеосвіта», «На Урок», Академія «Ранок»), виконують індивідуальні завдання із застосуванням цифрових засобів наочності. Це не лише розширює доступ студентів до якісної та різноманітної інформації, а й створює умови для інтерактивного, мобільного та безперервного навчання. Завдяки цьому самостійна діяльність майбутніх учителів початкових класів набуває нових можливостей і форм, що підвищує її результативність та практичну значущість, а саме, сприяє розвитку творчості, нестандартного підходу до розв'язання професійних завдань, ефективно впливає

на формування професійних компетентностей майбутніх учителів початкової школи [1]. Водночас, це дозволяє виробити у студентів навички роботи з цифровими інструментами, які є необхідними для сучасного вчителя початкових класів.

Навчальний матеріал дисципліни, який опрацьовується здобувачем вищої освіти у процесі самостійної роботи, має таке саме значення, як і матеріал, засвоєний під час аудиторних занять. Він включається до загального обсягу програми та підлягає обов'язковому підсумковому контролю. Форми контролю охоплюють як поточні завдання (самостійне опрацювання текстів, виконання індивідуальних і практичних робіт, аналіз наукових джерел, підготовка доповідей, презентацій, проєктів), так і підсумкові види перевірки (тестування, екзамени, усні чи письмові співбесіди). Такий підхід дозволяє визначити рівень сформованості у студентів знань, умінь і навичок, їхню здатність до застосування отриманої інформації у практичних та професійних ситуаціях.

Результатом систематичної самостійної роботи є формування в майбутніх учителів комплексу професійних умінь: аналізувати науково-методичні джерела, добирати й адаптувати ефективні методи навчання, користуватися сучасними цифровими засобами, розробляти навчальні матеріали та впроваджувати інноваційні підходи. Крім того, самостійна робота забезпечує розвиток важливих особистісних якостей – відповідальності, самоорганізації, здатності до рефлексії та самоконтролю.

Отже, самостійна робота студентів із дисципліни «Методика навчання природничої освітньої галузі» поєднує теоретичну, аналітичну та практичну діяльність. Вона спрямована на формування професійної компетентності, розвитку творчого та критичного мислення, впровадження інноваційних підходів у навчання та забезпечення підготовки майбутніх педагогів до ефективної реалізації завдань природничої освіти у початковій школі.

Важливою компонентою процесу викладання навчальної дисципліни «Методика навчання природничої освітньої галузі» є оцінювання навчальних досягнень студентів, яке проводиться за всіма видами діяльності (аудиторною та

самостійною) і включає такі форми педагогічного контролю: поточний, модульний та підсумковий. Оцінювання результатів навчальної діяльності здобувачів освіти здійснюється з урахуванням принципів об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності, всебічності та професійної спрямованості.

Поточна перевірка знань та умінь студентів проводиться у формі фронтального контролю та бліцопитування, а також шляхом виконання тестових завдань. Найчастіше застосовуються тести у Google Forms з альтернативним вибором відповідей, що забезпечує прозорість результатів та дозволяє викладачу раціонально використовувати час на перевірку виконаних робіт.

Крім того, контроль за результатами успішності здобувачів освіти реалізується через виконання контрольних робіт, моделювання конспектів, фрагментів уроків та їх відтворення в умовах аудиторних практичних занять тощо. Такий комплексний підхід до оцінювання дозволяє всебічно оцінити рівень теоретичної підготовки студентів, розвиток їхніх практичних та організаційних навичок, здатність застосовувати набуті знання в реальних педагогічних ситуаціях, а також формує професійну компетентність майбутніх учителів початкових класів.

Кількість балів, отриманих студентом за опрацювання теоретичного матеріалу, участь у практичних заняттях, виконання самостійної та індивідуальної навчально-дослідної роботи, визначається з урахуванням таких критеріїв:

- своєчасне виконання навчальних завдань;
- повнота їх виконання;
- належна якість виконання;
- рівень самостійності у виконанні;
- прояв творчого підходу;
- вияв ініціативності у навчальній діяльності.

Оцінювання практичних робіт студентів з дисципліни «Методика навчання природничої освітньої галузі» здійснюється за 5-бальною шкалою, де

максимальна кількість балів, за 10 практичних робіт, становить 50. Кожен бал відображає певний рівень засвоєння знань, умінь і навичок, а також здатність студента застосовувати їх на практиці.

Важливим елементом алгоритму діяльності викладача в процесі організації оцінювання є чітке формулювання критеріїв. Їх розроблення забезпечує прозорість та зрозумілість оцінювальної процедури для всіх учасників освітнього процесу. Критерії поточного оцінювання мають відображати зміст заявлених навчальних цілей.

Критерії оцінювання практичних робіт визначаються наступним чином:

1 бал – студент демонструє поверхові знання та обмежене розуміння основних положень навчального матеріалу, аналізує події, процеси та явища поверхово, робить лише часткові висновки.

2 бали – студент має недостатні знання та розуміння основних положень матеріалу, здатний лише поверхово аналізувати події, процеси та явища; відповідь містить часткові помилки та недостатньо осмислена. Водночас студент самостійно відтворює більшу частину навчального матеріалу, відповідає за планом, висловлює власну думку щодо теми, вміє застосовувати знання за зразком та користується додатковими джерелами.

3 бали – студент володіє достатньо повними знаннями, вільно застосовує матеріал у стандартних ситуаціях, логічно пояснює події з точки зору смислових взаємозв'язків, аналізує явища, встановлює основні зв'язки між фактами, робить висновки та контролює власну діяльність. Відповідь повна, логічна та обґрунтована, хоча можуть бути окремі неточності. Студент здатен рецензувати відповіді інших та опрацьовувати матеріал самостійно.

4 бали – студент володіє глибокими та міцними знаннями з методики навчання природничої освітньої галузі, застосовує їх у нестандартних ситуаціях, визначає тенденції та протиріччя процесів, робить аргументовані висновки, критично оцінює нові факти, явища та ідеї, користується додатковими джерелами, самостійно ставить цілі навчальної діяльності, виконує творчі завдання та сприймає альтернативні позиції.

5 балів – студент має системні, дієві знання з методики навчання природничої освітньої галузі, проявляє нестандартні творчі здібності у навчальній діяльності, обґрунтовує власну думку широким арсеналом доказів, розв’язує складні проблемні завдання, здійснює системно-науковий аналіз і прогноз явищ, самостійно здобуває та використовує інформацію, виконує науково-дослідну роботу, логічно і творчо викладає матеріал (усно та письмово), розвиває власні обдарування та нахили в процесі навчання.

Самостійна робота, що є складовою практичних занять, оцінюється за рівнем підготовки студента до виконання завдань, умінням працювати з навчальним матеріалом, правильністю та повнотою виконаних дій, а також активністю під час обговорення результатів.

Контрольна робота складається з 30 тестових питань, що охоплюють ключові теми дисципліни та перевіряють рівень засвоєння теоретичного матеріалу. Максимальна кількість балів, яку студент може набрати за модульну контрольну роботу, становить 10 балів. Робота вважається зарахованою, якщо студент отримав не менше 6 балів. Критерії оцінювання модульної контрольної роботи:

30–27 правильних відповідей – 10 балів (відмінний результат, студент повністю засвоїв матеріал та виявив глибоке розуміння дисципліни);

26–24 правильних відповіді – 9 балів (дуже добре, знання матеріалу майже повні, незначні неточності);

23–21 правильна відповідь – 8 балів (добре, студент засвоїв основні положення, допускає окремі помилки);

20–18 правильних відповідей – 7 балів (задовільно, базові знання засвоєні, але є помітні недоліки);

17–15 правильних відповідей – 6 балів (достатньо, знання неповні, помилки повторюються, але студент розуміє основи);

14–12 правильних відповідей – 5 балів (низький рівень, знання фрагментарні, обмежена здатність застосовувати матеріал);

11–9 правильних відповідей – 4 бали (незадовільно, знання поверхові, значні пропуски);

8–6 правильних відповідей – 3 бали (дуже низький рівень, знання недостатні, студент не може логічно застосувати матеріал);

5–3 правильних відповіді – 2 бали (дуже слабо, знання майже відсутні);

2–0 правильних відповідей – 1 бал (незадовільно, матеріал не засвоєно).

Студенти мають можливість отримати до 5% додаткових балів за виконання індивідуальних завдань, участь у наукових конкурсах, предметних олімпіадах, а також у заходах неформальної та інформальної освіти.

Підсумковим контролем з дисципліни «Методика навчання природничої освітньої галузі» є екзамен, який проводиться в усній формі за екзаменаційними білетами. До екзамену допускаються лише ті студенти, які виконали всі види робіт, передбачені навчальним планом та робочою програмою дисципліни, і набрали не менше 35 балів за результатами проміжного контролю. Студенти, які не виконали програмові завдання або отримали менше 35 балів, до складання екзамену не допускаються.

Кількість балів за складання семестрового екзамену становить 40 балів. Вона включає оцінювання відповідей на два теоретичні питання (по 10 балів за кожне) та виконання практичного завдання – розробку конспекту уроку інтегрованого курсу «Я досліджую світ» (20 балів). Такий підхід забезпечує комплексну перевірку знань і практичних умінь, дозволяючи оцінити не лише рівень теоретичної підготовки, а й здатність майбутніх учителів творчо та професійно застосовувати їх у методичній діяльності.

Екзаменаційний білет складається з:

– двох теоретичних питань, що перевіряють знання студентів з основних положень методики навчання природознавства, розуміння закономірностей інтегрованого навчання, орієнтування в ключових концепціях і підходах;

– одного практичного завдання – розробити конспект уроку інтегрованого курсу «Я досліджую світ» (природнича освітня галузь), клас, тип уроку, тема за вибором студента.

Орієнтовний перелік питань до екзамену

1. Мета та завдання методики викладання природничої галузі.
2. Історична обумовленість розвитку методики викладання природничої освітньої галузі в початковій школі, зв'язок з іншими дисциплінами.
3. Мета та завдання природничої освітньої галузі згідно з Державним стандартом початкової освіти.
4. Аналіз типових освітніх програм НУШ 1 та НУШ. Місце природничої ОГ у структурі інтегрованого курсу «Я досліджую світ» за цими програмами.
5. Комплекти підручників та посібників, на основі яких здійснюється реалізація природничої освітньої галузі в межах курсу «Я досліджую світ».
6. Уявлення як форма засвоєння знань. Її характеристика. Умови формування природознавчих уявлень у молодших школярів. (Відповідь ілюструвати конкретними прикладами).
7. Поняття як форма засвоєння знань. Її характеристика. Умови формування природознавчих понять у молодших школярів. (Відповідь ілюструвати конкретними прикладами).
8. Уміння. Його сутність. Класифікація умінь, які формуються в процесі навчання природничої освітньої галузі в початкових класах. Етапи формування умінь у процесі навчання природничої. (Відповідь ілюструвати конкретними прикладами).
9. Наочний принцип навчання, його реалізація у процесі вивчення природничої ОГ.
10. Образотворчі засоби наочності. Їх класифікація. Значення в процесі навчання природничої освітньої галузі. Вимоги до методики використання з різними дидактичними цілями і підцілями.
11. Натуральні засоби наочності. Їх класифікація. Значення в процесі природничої освітньої галузі. Вимоги до методики використання з різними дидактичними цілями і підцілями.

12. Аудіовізуальні засоби наочності. Їх класифікація. Значення в процесі природничої освітньої галузі. Вимоги до методики використання з різними дидактичними цілями і під цілями.

13. Моделі як засоби наочності. Їх класифікація. Значення в процесі природничої освітньої галузі. Вимоги до методики використання з різними дидактичними цілями і під цілями.

14. Робота з підручником та зошитом з друкованою основою у процесі навчання природничої ОГ.

15. Поняття «метод навчання». Його загальна характеристика. Класифікація методів природничої освітньої галузі в початкових класах. Її обґрунтування.

16. Спостереження як метод навчання. Його сутність, структура, значення і критерії вибору в процесі природничої освітньої галузі. Види спостережень за об'єктами природи.

17. Види спостережень за об'єктами природи. Основні вимоги до методики їх організації і проведення.

18. Практична робота як метод навчання. Його сутність, структура, значення і критерії вибору в процесі природничої освітньої галузі. Види практичних робіт.

19. Евристична бесіда. Її сутність, структура, значення і критерії вибору в процесі природничої освітньої галузі. Методика використання з різними дидактичними цілями і підцілями.

20. Бесіда. Види бесід у процесі природничої освітньої галузі. Вимоги до методики використання з різними дидактичними цілями.

21. Репродуктивна бесіда. Її сутність, структура, значення і критерії вибору в процесі природничої освітньої галузі. Методика використання з різними дидактичними цілями і підцілями.

22. Репродуктивна розповідь учителя. Її сутність, структура, значення і критерії вибору в процесі природничої освітньої галузі. Методика використання з різними дидактичними цілями і підцілями.

23. Проблемний виклад знань (проблемна розповідь). Її сутність, структура, значення і критерії вибору в процесі природничої освітньої галузі. Методика використання з різними дидактичними цілями і підцілями.

24. Вибір методів у процесі навчання природничої освітньої галузі.

25. Зміст практичних робіт у 3 класі. Їх значення для оволодіння змістом природничої освітньої галузі. Методика проведення практичних робіт з різним рівнем пізнавальної самостійності учнів 3 класу.

26. Зміст практичних робіт у 4 класі. Їх значення для оволодіння змістом природничої освітньої галузі. Методика проведення практичних робіт з різним рівнем пізнавальної самостійності учнів 4 класу.

27. Зміст спостережень у 3 класі. Методика педагогічного управління спостереженнями учнів з різним рівнем пізнавальної самостійності.

28. Зміст дослідів у 4 класі. Їх значення для оволодіння змістом природничої освітньої галузі. Методика проведення дослідів з різним рівнем пізнавальної самостійності учнів 4 класу.

29. Поняття «форма навчання». Класифікація форм навчання природознавства в початкових класах. Їх загальна характеристика. Взаємозв'язок між організаційними формами в системі вивчення природничої освітньої галузі.

30. Типи і структура уроків природничої освітньої галузі в початковій школі. Вимоги до уроків природничої освітньої галузі.

31. Комбінований урок. Його макро- і мікроструктура. Варіативність структури комбінованого уроку. Фактори, що її зумовлюють.

32. Комбінований урок. Методика організації і проведення етапу постановки цілей і завдань уроку.

33. Комбінований урок. Методика організації і проведення етапу засвоєння нових знань, умінь, навичок.

34. Комбінований урок. Методика організації і проведення етапу систематизації та узагальнення засвоєних знань, умінь, навичок.

35. Предметний урок. Його макро- і мікроструктура, її варіативність. Особливості методики підготовки і проведення предметного уроку. Значення предметних уроків в процесі навчання природничої освітньої галузі.

36. Урок-екскурсія з природничої освітньої галузі. Види уроків-еккурсій. Особливості методики підготовки до їх проведення.

37. Вступний урок-екскурсія. Його макро- і мікроструктура. Методика підготовки і проведення. Значення вступного уроку-екскурсії в процесі навчання природничої освітньої галузі.

38. Поточний урок-екскурсія. Його макро- і мікроструктура. Методика підготовки і проведення.

39. Підсумковий урок-екскурсія. Його макро- і мікроструктура. Методика підготовки і проведення. Значення підсумкового уроку-екскурсії в процесі навчання природничої освітньої галузі.

40. Узагальнюючий урок. Його макроструктура. Значення в процесі навчання природничої освітньої галузі. Методика організації і проведення.

41. Самостійна робота учнів у процесі вивчення природничої освітньої галузі.

42. Використання системи пізнавальних завдань у процесі формування природничих знань.

43. Нестандартні уроки вивчення природничої освітньої галузі.

44. Домашня робота з природознавства. Її значення. Види домашніх завдань. Методика організації і керівництва учителем виконанням учнями домашніх завдань.

45. Літні завдання з природничої освітньої галузі. Їх значення. Зміст та вимоги до них. Методика організації їх виконання учнями.

46. Індивідуальна навчально-пізнавальна діяльність учнів у процесі навчання природничої освітньої галузі. Її значення, види, вимоги до методики організації на різних етапах уроку.

47. Навчально-пізнавальна діяльність молодших школярів парами в процесі навчання природничої освітньої галузі. Її значення, види, вимоги до методики організації на різних етапах уроку.

48. Індивідуальна позакласна робота з природничої освітньої галузі. Її види і значення в процесі оволодіння учнями змістом природничої освітньої галузі. Методика організації і проведення.

49. Групова позакласна робота з природничої освітньої галузі. Її види і значення в процесі оволодіння учнями змістом природничої освітньої галузі. Методика організації і проведення.

50. Масова позакласна робота з природничої освітньої галузі. Її види і значення в процесі оволодіння учнями змістом природничої освітньої галузі. Методика організації і проведення.

51. Навчально-дослідна ділянка. Її структура. Значення в системі навчання природничої освітньої галузі. Зміст і методика організації навчально-пізнавальної і практичної діяльності учнів на ділянці.

52. Куточок живої природи. Його обладнання. Значення в системі навчання природничої освітньої галузі. Зміст і методика організації навчально-пізнавальної і практичної діяльності учнів у куточку живої природи.

53. Географічний майданчик, його влаштування та обладнання. Значення в системі навчання природничої освітньої галузі. Зміст і методика організації навчально-пізнавальної і практичної діяльності учнів на майданчику.

54. Система оцінювання навчальних досягнень учнів з природознавства. Критерії і норми оцінювання. Види оцінювання.

55. Підбір популярної і дитячої літератури для уроків природознавства. Методика використання з різними дидактичними цілями і підцілями.

56. Ігрова технологія та її значення під час навчання природничої ОГ.

57. Календар природи – спосіб фіксації спостережень. Методика роботи з календарем природи у початковій школі.

58. Організація формульованого оцінювання у процесі навчання природничої ОГ.

59. Використання інтерактивних методів навчання на уроках «Я досліджую світ» (природнича ОГ).

60. Проектна діяльність на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» (природнича ОГ) [4].

Підсумкова оцінка формується на основі всіх балів, отриманих студентом під час поточного та модульного контролю, виконання практичних і самостійних робіт, а також результатів екзамену. Рівень успішності та навчальних досягнень студента з дисципліни визначається за рейтинговою системою і відображається як за національною шкалою («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»), так і за 100-бальною шкалою.

Критерії оцінювання:

1. Теоретичні питання:

10 балів – відповідь повна, логічна, системна; студент демонструє глибоке розуміння основ методики навчання природничої освітньої галузі, закономірностей інтегрованого навчання, володіє ключовими концепціями та педагогічними підходами; вміє встановлювати взаємозв'язки між різними аспектами навчального процесу та обґрунтовувати педагогічні рішення.

8–9 балів – відповідь правильна, але з незначними неточностями; студент засвоїв основні положення дисципліни, може пояснити більшість методичних підходів, але частково потребує уточнень; демонструє базову здатність аналізувати навчальні ситуації.

6–7 балів – відповідь частково правильна, знання достатні для розкриття питання, але є пропуски або поверхове розуміння; студент може відтворювати основний матеріал, але логічні зв'язки встановлює обмежено; застосування знань у професійній діяльності обмежене.

4–5 балів – відповідь поверхнева, знання фрагментарні; студент здатний відтворювати окремі положення, але не може узагальнювати інформацію та встановлювати причинно-наслідкові зв'язки; логіка викладу слабка, теоретичні знання не пов'язані з практичними ситуаціями.

1–3 бали – відповідь неповна або невірна, суттєві прогалини у знаннях; студент не володіє основними поняттями методики навчання природничої освітньої галузі, не може систематизувати інформацію, виклад матеріалу хаотичний, практичне застосування знань відсутнє.

2. Практичне завдання:

18–20 балів – конспект уроку повністю структурований, логічно побудований, інтегрує знання з природничої та інших освітніх галузей, демонструє творчий підхід і педагогічну обґрунтованість; враховано вікові особливості учнів та мету уроку; використані сучасні методи і технології навчання;

14–17 балів – урок правильний і структурований, але деякі елементи можна вдосконалити, застосування інтеграції або методичних прийомів частково обмежене;

10–13 балів – конспект відповідає вимогам частково, структура уроку присутня, але логіка проведення або методична база слабкі;

6–9 балів – робота неповна, відсутня чітка методична логіка, обмежене застосування знань з природничої освітньої галузі;

1–5 балів – конспект не відповідає вимогам, практичні та методичні аспекти не розкриті, урок не придатний для використання в навчальному процесі.

Одним із важливих складових елементів навчально-методичного комплексу з викладання дисципліни є пакет комплексних контрольних робіт (ККР). Він виступає формою контрольного заходу, спрямованого не лише на виявлення рівня залишкових знань студентів, а й на здійснення перевірки ефективності та якості організації навчального процесу з методики навчання природничої освітньої галузі.

Пакет ККР охоплює повний зміст навчальної дисципліни та включає 30 індивідуальних варіантів завдань, що які охоплюють зміст усього курсу навчальної дисципліни. Структура кожного варіанта передбачає чотири рівні завдань: три з них зорієнтовані на перевірку глибини теоретичної підготовки студентів, засвоєння ключових понять, положень і закономірностей, тоді як

четвертий рівень має творчий характер і спрямований на перевірку сформованості практичних умінь і навичок, здатності до аналізу, узагальнення та застосування знань у конкретних педагогічних ситуаціях.

Організація вивчення дисципліни «Методика навчання природничої освітньої галузі» спрямована на забезпечення інтеграції теоретичної та практичної складових підготовки майбутнього вчителя початкових класів, таким чином, створюючи умови для гармонійного розвитку особистості майбутнього вчителя, розвитку його здатності до рефлексії та саморегуляції, формуванню навичок критичного самооцінювання, умінь приймати самостійні й ефективні педагогічні рішення у змінних умовах освітнього середовища.

Отже, освітній компонент «Методика навчання природничої освітньої галузі» виконує подвійну функцію: з одного боку, він забезпечує професійну готовність здобувачів освіти до викладання природничих дисциплін у початковій школі, а з іншого – сприяє їхньому особистісному і професійному зростанню як педагогів нового типу. У результаті його вивчення формується компетентний, творчий, конкурентоспроможний фахівець, здатний ефективно діяти в умовах динамічного освітнього середовища, ініціювати інноваційні зміни та забезпечувати якісну природничу освіту молодших школярів.

Методика навчання природничої освітньої галузі є не лише важливим структурним елементом освітньої програми підготовки вчителів початкових класів, а й вагомим чинником підвищення якості вищої педагогічної освіти загалом. Його цілеспрямоване опанування сприяє формуванню нового покоління педагогів, здатних не тільки успішно реалізовувати навчальні завдання, а й виховувати у своїх учнів пізнавальний інтерес, критичне мислення, дослідницькі уміння та ціннісне ставлення до природи й суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ващук Ф. Г. Перехід до інноваційних технологій у вищій освіті – вимога часу. Інтеграція в європейський освітній простір: здобутки, проблеми, перспективи: монографія; за заг. ред. Ф. Г. Ващука. Ужгород : ЗакДУ, 2011. 560 с.

2. Дем'яненко Н. Самостійна робота магістрантів у системі модульного навчання: організаційно-управлінські засади. *Педагогічні науки*. 2011. Вип. 3. С. 42–46.
3. Єфремов С. В. Роль лекції у навчальному процесі вищої школи. *Наукові записки кафедри педагогіки*. 2011. Вип. 27. С. 71–79.
4. Макаренко Я. М. Методика навчання природничої освітньої галузі: навчально-методичний посібник. Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2023. 42 с.
5. Мачинська Н. І., Стельмах С. С. Сучасні форми організації навчального процесу у вищій школі: навчально-методичний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2012. 180 с.
6. Положення про навчально-методичне забезпечення навчальних дисциплін у Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка. 2023. URL: http://pnpu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/07/polozhennya_-pro-metodichne-zabezpechennya-navchalnih-disciplin.pdf
7. Робоча програма навчальної дисципліни «Методика навчання природничої освітньої галузі» підготовки здобувачів освітнього рівня «бакалавр» за спеціальністю 013 Початкова освіта, освітньо-професійною програмою «Початкова освіта» / Укл. Макаренко Я. М., 2022. 12 с.
8. Силабус навчальної дисципліни «Методика навчання природничої освітньої галузі» підготовки здобувачів освітнього рівня «бакалавр» за спеціальністю 013 Початкова освіта, освітньо-професійною програмою «Початкова освіта» / Укл. Макаренко Я. М., 2024. 8 с.
9. Федій О., Процай Л., Гібалова Н., Починок Є. Навчально-наукова лабораторія інноваційних освітніх рішень у початковій освіті: педагогічні тренди та креативи. *Витоки педагогічної майстерності*. 2021. Вип. 28. С. 188–196.